

Hyllning till artilleriet

av Olof Santesson

TITEL:

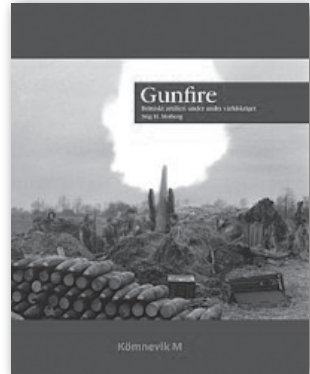
Gunfire: Brittiskt artilleri under andra världskriget

FÖRFATTARE:

Stig H Moberg

FÖRLAG:

Kömnevik M, Gnosjö 2013

DET BRITTISKA ARTILLERIET började avhästas 1937. Med sin totala motorisering var det två år senare, vid andra världskrigets utbrott, världens mest moderna. Det betydde dock inte att det var det mest effektiva. Liksom 1914 fick man inleda med snabbutbildning av personal utan professionell bakgrund, och chefer på nytt börja lära sig att hantera stora förband. 1940 sköt man praktiskt taget endast batteriefeld (max 12 pjäser), 1945 hanterades effektivt 1 500 pjäser som understöd till två armékårer. Om en professionell utveckling i stor stil handlar reservofficeren Stig H Mobergs minutiösa utforskning i *Gunfire*.

Med början i historien, där det kan konstateras att britererna var bortåt hundra år efter stormaktstidens svenskar med reguljärt fältartilleri, analyserar författaren i en tung bok allt man kan begära av ämnet. Beskrivningen av upp rustningen och anskaffningen av nya vapen är bara en uppmjukning. Därefter följer en detaljerad genomgång av deras egenskaper, organisation, sambandsmedel, fordon, flygsamverkan, ljudmätning, underrättelser med bl a radar, observationstjänst, skjutmetoder, stridsteknik och stabsarbete – allt

detta som har gjort den tunga elden till ett många gånger avgörande inslag i markstriden. Uppletandet av det rika bildmaterialet imponerar.

Byggstenarna i det brittiska fältartilleriet var mer än i andra länder batterierna. Här fanns traditionsbärarna. Under mellankrigstiden bestod batterierna som hos många länder av sex pjäser. Fyra sådana batterier hade då ingått i en brigad. Från 1938 blev ramen istället regemente, lett av en överstelöjtnant, med två 12 pjäs batterier(!). Det borde möjligen jämföras med tyska bataljoner om tre batterier (18 pjäser) eller svenska lätta ”divisioner” (18 pjäser) och tunga (12 pjäser). 1941 tänkte britererna om och indelade fältregimentet – under 11,4 cm kaliber – i tre batterier med vardera 8 pjäser, Medeltunga regimenten (11,4-14 cm) hade två 8 pjäs-batterier, tunga (15-20 cm) fyra 4 pjäs-batterier.

Liksom i t ex beredskapsårens Sverige var batteriet den normala eldenheten, i det brittiska fallet ledd av en major som var framme och samverkade med infanteri/pansar, beredd att gå in som eldledare. Själva batteriet – snarare staben – leddes av en batteriplatsofficer. Huvuddelen av

1941 års brittiska batterier var ju anmärkningsvärt stora, men det finns en förklaring. De var delade på två 4 pjäs-troppar (troops), ett slags halvbatte-rier om man så vill. Dessa leddes av kaptener som var ar- tilleriets eldledare, medan deras stridstrop- par eldtekniskt leddes av varsin troppplats- officer. Eldledarens normala kommunika- tion gick via den egna troppen.

Många högre officerare hade under mel- lankrigstiden, och präglade av kolonialer- farenheter med små förband, ofta vant sig vid att tänka i artilleristöd som ensamma troppar. Det var särskilt i början av andra världskriget rätt vanligt att man använde troppen eller en av dess sektioner (2 pjäser) inte bara vid inskjutning utan även för ver- kanseld. Vad det gäller grupperingen skul- le pjäsavståndet skulle vara 25-30 meter (i Sverige 50) med 3-400 meter mellan trop- parna och 1-2 km mellan batterierna.

Det lätta fältartilleriet räckte till att stödja varje infanteridivision om tre briga- der med tre regementen under en brigadge- neral CRA (Commander Royal Artillery) i spetsen. En manöverbrigad om tre bataljo- ner hade understöd av ett av fältregementena; varje bataljon kunde från 1941 få stöd av ett batteri, med batterichefen som batal- jonsartillerichef. Utan tillskott från medel- tunga/tunga regementen eller särskilda eld- ledningsförband disponerade således en brittisk infanteridivision över 18 eldleda- re. I ett bataljonsanfall kunde därmed två främre kompanier ha egen eldledare.

1943 var personalstyrkan i de brittiska fältregementena som regel större än i en svensk 18 pjäsers artilleridivision; i det lät- ta fältartilleriregementet 722 man, varav ca 200 vid varje batteri; det medeltunga re- gementet hade 590 man och det tunga 780. Lika lite som hos oss förekom under mel- lankrigstiden några stora övningar i sam- verkan infanteri-flyg-artilleri. Bland annat

därav handfallenheten inför det tyska an- fallet 1940 som ledde till Dunkerque.

Mobergs beskrivning ger i alla fall vid handen att kaptenerna i det farliga eldle- darjobbet hade det något lättare än exem- pelvis sina samtida svenska kolleger (batte- richefer eller deras subalterner), som fort- farande själva måste göra ett antal beräk- ningar för att leda elden rätt; i det brittiska fallet gjordes räknearbetet i tropp- eller batteristaben. Det var svårt nog att exem- pelvis försöka gaffla in elden när man be- fann sig långt vid sidan av skjutriktningen. I Sverige anammade vi finska erfarenheter och införde efter kriget, från 1952 olinje- metoden: i fortsättningen kunde eldledaren ge ändringskommandon längs den egna observationsriktningen mot målet. Resten skötte batteriplatsen om.

Pjäsmaterialet hos briterna blev efter hand enhetligare. Fältregementenas arbets- häst var 25-pundaren, en kanonhaubits ka- liber 8,8 cm, med längsta räckvidd 11 km; det medeltunga artilleriet hade mot slutet 14 cm kaliber och 15-16 km som längsta räckvidd; det tunga 18,3 cm och den ame- rikanska "Long Tom", 15, 5 cm och en räckvidd upp till 23 km.

Den brittiska doktrinen för hur vapnen skull användas var det heller inget fel på: understödd chef skulle alltid ha eldleda- re eller artillerichef hos sig, eldplan skul- le vara en integrerad del av chefens strids- plan, eldledare behövde inte begära eldtill- stånd utan hade omedelbart stöd av minst sin tropp eller sitt batteri och kunde skju- ta med regemente, ibland flera regementen o s v. Men det var inte lätt att tänka om i en organisation som hade batteriet som admi- nistrativt och eldtekniskt centrum snarare än regementet. Man hade inte övat kraft- samling. t ex pansarofficerarna i begynnel- sen trodde att de skulle klara sig utan artil- leriunderstöd.

Telekommunikationernas utveckling hade ännu inte tagits tillvara. Enligt författaren hade man de första krigsåren t o m inom det egna truppslaget svårt att anamma att artilleriresurserna taktiskt skulle centraliseras och ledas på högsta möjliga nivå, *Command*, medan den eldtekniska ledningen skulle vara decentraliserad, *Control*. Infanteristerna hade kvar att lära sig sitt många gånger avgörande beroende av artilleristernas signalmedel.

För hur systemen skulle användas fanns inför krigsutbrottet 1939, rimligvis med ett arv från första världskriget, ett antal grundläggande tekniker: stormeld, understödjande eld, underlättande av försvar, störande eld, eld på djupet, nedhållande eld, eld på djupet, avskärma med, belysa under mörker, vilseleda. Eldkoncentrationer kunde successivt flyttas fram i anfallsriktningen; rullande eller krypande eld kallas här med det eleganta uttrycket eldvals(ar).

Förmågan till bekämpning av fiendens artilleri framstod som allt viktigare. Mot bakgrund av de militära krav som Storbritanniens kvardröjande stormaktsambitioner ställde var det rätt mycket taktisk allsidighet som begärdes från eldledare som skulle fatta de inledande rätta besluten. Det gick väl an med välutbildade kaptener, men man kan undra vad som var rimligt att begära av det svenska artilleriets reservlöjtnanter och -fänrikar.

Allt från upptäckt av motståndaren till effektiv eld krävde noggrant stabsarbete; författaren trycker med rätta på det kraftfulla fältmätarbete av särskilda regementen som ledde till stridsfältets allt effektivare inmätning i rutnät. Hur bra blev det? Hur fann artilleriet sin roll? Moberg ägnar drygt halva boken åt resultatet av allt artilleristiskt arbete i den praktiska krigföringen.

Det brittiska artilleriets insatser under 1940 var inget som upphovsmännen kunde skryta över.

Det fanns gott om artilleri inför det tyska anfallet i maj, men mycket var omodernt. Av det franska överbefälet anbefalld långvarig radiostystnad ledde till att signalisterna – dessa artilleriets nyckelmän – saknade nödvändig träning. Fältmätarna gjorde vad de kunde, och gjorde det bra, men ingen eldplanering för högre förband än regemente förekom, Någon kraftsamling blev inte möjlig. Under fördröjningsstriderna mot Dunkerque var batteri och tropp normala eldenheter, mot slutet också sektioner och enstaka pjäser. Praktiskt taget all materiel gick förlorad. Industrin var i full gång med moderna system, men inför hotet av en tysk invasion fick man först skrapa ihop vapen, bland annat med lån från USA av pjäser som amerikanerna hade köpt av Frankrike, första världskrigets berömda "soixante quinze", 7, 5 cm kanoner.

Insatserna i Norge samma år, där briter och fransmän i tidigt avbrutna insatser pytsade ut några brigader och halvbrigader kring Trondheim och, mer framgångsrikt, i Narvik innan man behövde utrymma och ta hem trupperna, var nog något som artilleristerna talade tyst om. Till den huvudlösa planeringen hörde bristande förståelse för behovet av på artilleri. Brittiska bataljoner fick vara tacksamma om de fick stöd av en sektion; totalt sattes sex pjäser in i hela fälttåget.

Med ett hopp till El Alamein hösten 1942 visar Moberg hur mycket de brittiska artilleristerna hade förkovrat sig – processen hade på allvar kommit igång under Bernard Montgomerys stora övningar med början 1941. Det blev slut på sönderplockande i stridsgrupper som hade kommit till korta mot Erwin Rommel. Man hade mass-

vis med indirekt eld. Eldeledarna hade lärt sig snabba eldinsatser (bättre än hos oss?). De kunde då beordra *Mike Target* – 24 pjäser (regementseld); *Uncle Target* – 72 pjäser (divisionseld); *Victor Target* – 300-600 pjäser (armékårseld). Vad det brast mest i var tillgången till medeltungt och tungt artilleri, 5 procent av helheten – just i de kalibrarna hade underlägsna tyskar faktiskt ett övertag.

1944 hade artilleriet vuxit ännu mycket mer i styrka. Redan första landstigningsdagen i Normandie den 6 juni hade britterna landsatt tvåhundra bandgående kanoner, och nu kunde de verkligen skjuta eldstormar med betydligt fler medeltunga och tunga förband – två av fem. Desto mer kändes misslyckandet att ta Arnheim samma höst. De luftlandsatta divisionerna hade alldeles för svagt artilleri, och man fick inte landvägen snabbast möjligt fram långskjutande artilleri för att försöka stödja 1. luftburna brittiska divisionen som maldes sönder.

Som kulmen på det brittiska artilleriets utveckling skildrar författaren insatserna när Montgomerys armékårer gick över Rhen i mars 1945. Då bestod halva det brittiska artilleriet av medeltunga och tunga regementen. Men examensprovet gick inte perfekt. Bekämpningen av det återstående tyska fältluftvärnet var för svag. Man tvingades till eldupphör medan två luftburna divisioner flögs in över östra flodstranden, och förlusterna blev stora.

Sin krönika över det andra världskrigets brittiska artilleri avslutar Stig Moberg med ett kapitel om striderna i Burma, i ett landskap där man verkligen hade stora problem med den indirekta elden. Han har gått till verket med stor kärlek till det egna vapnet. Överflödet av bilder av vapen och fordon kompletterar en intensiv inläsning av materialet och raden av träffande vittnesmål från krigsdeltagare. Resultatet är en hyllning till artilleriet.

Recensenten är ledamot av KKrVA